

R O Z D Z I A Ł   V I I I .

ŚCIANY OPOROWE.

135. PRZEDMIOT ROZDZIAŁU. Każdy materiał sypki, zestawiony sam sobie, przybiera kształt pewnej, właściwej sobie powierzchni, która nie może tworzyć z poziomem kąta, większego od t.zw. KĄTA ZESYPU φ . Kąt ten jest różny dla rozmaitych materiałów.

Dla przykładu przytoczymy kilka wartości kąta zesypu, podając również ciężar właściwy odpowiedniego materiału.

MATERJAŁ.	Kąt zesypu φ	tg. φ	Cięż. właściwy w kg/m^3 .
Gлина sucha	40° - 46°	0,84-1,04	1500
Gлина mokra	20° - 25°	0,36-0,47	1900
Ziemia nasypowa	30° - 37°	0,58-0,75	1650
Żwir mokry	25°	0,47	1860
Tłuczeń /szaber/ mokry	35° - 40°	0,7 - 0,84	1600

Gdy chcemy którykolwiek z tych materiałów utrzymać w równowadze przy pochyłości, większej od kąta zesypu, to trzeba podeprzeć go t.zw. ŚCIANĄ OPOROWĄ.

Zadaniem danego rozdziału będzie rozpatrzenie równowagi /stateczności i wytrzymałości/ tych ścian.

Rozróżniać będziemy dwa przypadki ścian oporowych

a/ kiedy ziemia /lub inny sypki materiał/ prze na mur, dążąc do obalenia go; będziemy wtedy mówili o NAPO-
RZE ziemi;

b/ kiedy mur opiera się o ziemię, dążąc do wyciśnięcia jej z za siebie; wówczas ziemia jakby odpiera mur; będzie-
my wtedy mówili o ODPORZE ziemi.

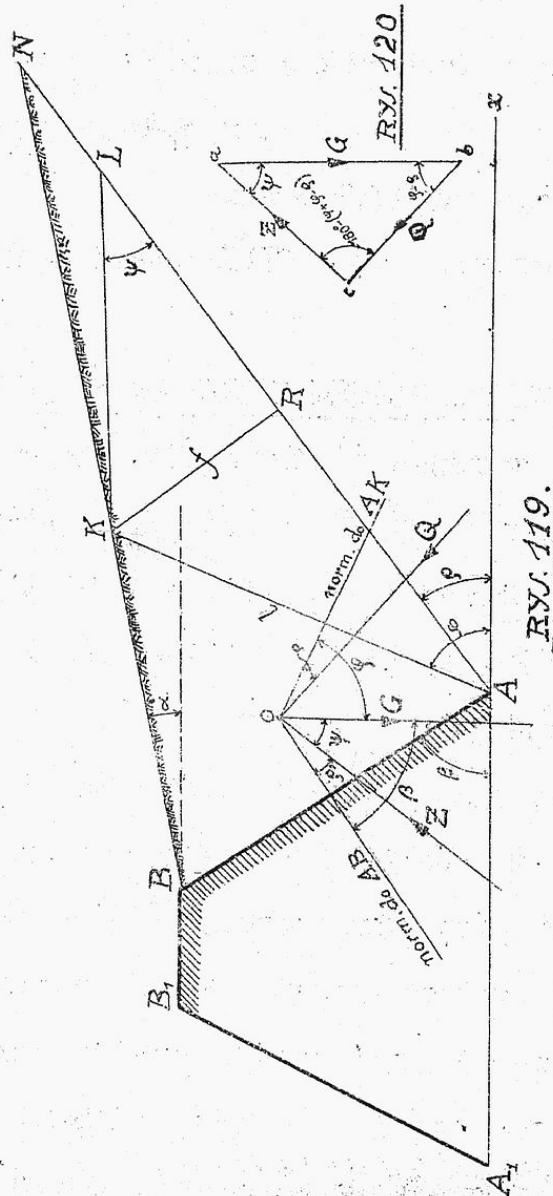
Łatwo to zrozumieć, że ODPÓR ziemi będzie zawsze więk-
szy niż NAPÓR.

136. WYZNACZANIE NAPORU ZIEMI NA ŚCIANĘ. Przypuśćmy,
że chodzi o utrzymanie w równowadze bryły ziemi, ograni-
czonej płaszczyznami BN i AB /rys. 119/. Długość ścia-
ny, na którą badamy parcie, STAŁE BĘDZIEMY w dalszym wy-
kładzie PRZYJMOWALI RÓWNĄ 1 METROWI /w kierunku presto-
padłym do rysunku/.

Gdyby ściana AB nie było, wówczas ziemia, pozostawio-
na sama sobie, w równowadze nie pozostanie; część ziemi,
ograniczona od góry płaszczyzną AN , tworzącą z pozi-
mem kąt $\alpha AN =$ kątowi zesypu φ , pozostanie w równowa-
dze sama przez się, zaś część, znajdująca się ponad płasz-
czyzną AN , zsunie się po niej. Zapobiedz temu zesunię-
ciu ma za zadanie ściana ABB_1A_1 ; o nią właśnie oprze
się ruchoma bryła ziemi.

Oddziaływanie ściany (Z) na ziemię powinno być takie,
aby mogło zrównoważyć dwie inne siły, działające na ruch-
mą bryłę, mianowicie: ciężar własny (G) oraz oddziaływa-

nie(Q) ziemi nieruchomej. Doświadczenie wskazuje, że,

gdyby ścianę AB cokolwiek odsunąć, to z bryły ziemi $xABN$ odetnie się część jej, ograniczona płaszczyzną AK , tworzącą z poziomem kąt φ , inny niż φ . /Kąt φ nazywamy kątem OSUWU /odłamu/, a płaszczyznę AK płaszczyzną OSUWOWĄ /odłamu/. Reszta bryły pozostanie na

razie bez ruchu.

Stąd widać, że na ścianę oporową wywiera napór bryła ziemi ABK , dążąca do osunięcia się. Wobec tego należy rozważyć równowagę takich sił: ciężaru G bryły ABK , oddziaływania muru Z na tę bryłę oraz oddziaływania Q pozostającej w spoczynku ziemi poniżej płaszczyzny AK .

Gdyby powierzchnie ziemi i ściany były zupełnie gładkie, to siły Z i Q byłyby normalne, odpowiednio do AB i AK . Ponieważ, jednak, powierzchnie te są chropowate, więc oddziaływania Z i Q tworzą z normalnymi do tych płaszczyzn kąty tarcia, które oznaczmy przez φ' i φ ; drugi z nich /kąt φ / jest, oczywiście, równy kątowi zesypu.

Tak więc na bryłę ABK działają trzy siły Z , G i Q ; pod działaniem ich bryła ta jest w równowadze; stąd wynika, że trójkąt sił abc /rys. 120/ musi być zamknięty. Mając więc wartość G oraz kierunki sił Z i Q łatwo wyznaczymy oddziaływania tych sił Z i Q . Powyżej przyjmowaliśmy kąt φ jako dany; nie możemy jednak ani obliczyć ani też doświadczalnie znaleźć kąta φ , a od niego zależy wartość Z . Dlatego też przyjmujemy, że względu na bezpieczeństwo ściany oporowej, iż kąt φ otrzymuje taką wartość, przy której siła Z przybiera wartość NAJWIEKSZĄ. Tę wartość siły Z będziemy uważali za miarodajną przy obliczaniu ściany oporowej.

137. KĄT OSUWU φ , ODPOWIADAJĄCY MAXIMUM SIŁY Z .

Wprowadzając oznaczenia z rys. 120, napiszemy z trójkąta abc :

$$\frac{Z}{Q} = \frac{\sin(\varphi - \rho)}{\sin(\psi + \varphi - \rho)} \dots\dots\dots /1/$$

gdyż $\angle(Q, Q) = \varphi - \rho$, a $\angle(Q, Z) = 180^\circ - (\psi + \varphi - \rho)$.

Z /1/ mamy, dalej:

$$Z = \frac{Q \sin(\varphi - \rho)}{\sin(\psi + \varphi - \rho)} \dots\dots\dots /2/$$

Aby znaleźć, przy jakiej wartości φ , Z osiąga maximum, trzeba znaleźć pochodną $\frac{dZ}{d\varphi}$ i przyrównać ją do zera. Należy przytem zauważyć, że jedynie Q i Z są funkcjami kąta φ , natomiast kąt ψ wcale nie zależy od φ .

Będzie więc

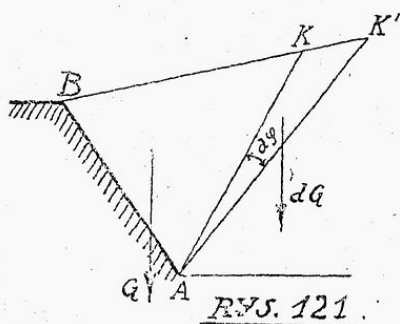
$$\frac{dZ}{d\varphi} = \frac{dQ}{d\varphi} \cdot \frac{\sin(\varphi - \rho)}{\sin(\psi + \varphi - \rho)} + Q \frac{\sin(\psi + \varphi - \rho) \cos(\varphi - \rho) - \sin(\varphi - \rho) \cos(\psi + \varphi - \rho)}{\sin^2(\psi + \varphi - \rho)} = 0,$$

albo, sprowadzając otrzymane wyrażenie do wspólnego mianownika, znajdziemy:

$$\frac{\frac{dQ}{d\varphi} \sin(\varphi - \rho) \sin(\psi + \varphi - \rho) + Q [\sin(\psi + \varphi - \rho) \cos(\varphi - \rho) - \sin(\varphi - \rho) \cos(\psi + \varphi - \rho)]}{\sin^2(\psi + \varphi - \rho)} = 0$$

Ponieważ mianownik nie może być $= \infty$, więc licznik $= 0$. Jeśli ponadto zauważymy, że wyrażenie, ujęte w nawias kwadratowy, jest to sinus różnicy kątów $(\psi + \varphi - \rho)$ i $(\varphi - \rho)$, to otrzymamy:

$$\frac{dQ}{d\varphi} \sin(\varphi - \varphi) \sin(\psi + \varphi - \varphi) + Q \sin \psi = 0 \dots \dots /3/$$

Z rys. 121 wynika, że przyrost ciężaru Q jest równy przyrostowi pola ABK , pomnożonemu przez ciężar właściwy ziemi $= q$. A więc

$$dQ = - \frac{AK \cdot AK \cdot d\varphi}{2} q,$$

gdyż pole elementarne AKK' można w przybliżeniu uważać za pole wycinka koła, o kącie środkowym $= d\varphi$ i promieniu $= AK$. Znak $-$ wynika stąd, że ze wzrostem Q kąt φ maleje; kiedy więc dQ jest dodatnie, $d\varphi$ jest ujemne.

Oznaczając jeszcze AK przez l , otrzymamy stąd:

$$\text{albo} \quad dQ = - \frac{l^2 \cdot d\varphi}{2} \cdot q,$$

$$\frac{dQ}{d\varphi} = - \frac{l^2}{2} \cdot q.$$

Podstawiając tę wartość w /3/, otrzymamy:

$$- \frac{l^2}{2} q \sin(\varphi - \varphi) \sin(\psi + \varphi - \varphi) + Q \sin \psi = 0$$

albo

$$- \frac{q}{2} l \sin(\varphi - \varphi) \cdot l \sin(\psi + \varphi - \varphi) + Q \sin \psi = 0 \dots \dots /4/$$

Z trójkąta AKR /rys. 119/ widzimy, że $l \cdot \sin(\varphi - \varphi)$ jest to rzut AK na KR , prostopadłą do AN ; oznaczmy ten rzut przez f i poprowadźmy dalej prostą KL pod kątem ψ do AN i oznaczmy jeszcze AL przez b ,

wtedy z trójkąta AKL znajdziemy:

$$\frac{l}{b} = \frac{\sin \psi}{\sin [180 - (\psi + \varphi - \varrho)]} = \frac{\sin \psi}{\sin (\psi + \varphi - \varrho)}$$

Stąd

$$l \sin (\psi + \varphi - \varrho) = b \sin \psi$$

Podstawiając to w /4/, znajdziemy:

$$-\frac{q}{2} f b \sin \psi + Q \sin \psi = 0$$

a po skróceniu przez $\sin \psi \neq 0$:

$$-\frac{q}{2} f b + Q = 0$$

i ostatecznie

$$Q = q \cdot f \cdot \frac{b}{2} = \text{pole } \triangle AKL \cdot q$$

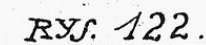
Z drugiej strony ciężar Q jest równy iloczynowi z pole $\triangle ABK$, pomnożonego przez q , czyli $Q = \text{pole } \triangle ABK \cdot q$, zatem $\text{pole } \triangle ABK = \text{pole } \triangle AKL$.

Tak więc widzimy, że SIŁA Z OSIĄGA MAXIMUM PRZY TAKIM KĄCIE φ , PRZY KTÓRYM PROSTA AK POŁOWI POLE $ABKL$.

Postarajmy się teraz wyznaczyć punkt L : praktycznie /rys. 122/.

W tym celu poprowadźmy dwie proste pomocnicze: jedną przez punkt B pod kątem ψ do AN ; nazwiemy ją prostą „kierunkową”^{x/}, oraz drugą przez punkt L , równoległą

^{x/} Prosta „kierunkową” dogodniej jest wykreślić, odkładając kąt $ABJ = \varphi + \varphi'$. Że tak jest, wynika to stąd: Niech ściana AB tworzy kąt β z poziomem /rys. 122/; wówczas

$\beta = \beta'$, wówczas wykreślimy "kierunkową" odkładając kąt $ABJ = 2\beta$.

$$\frac{KL}{AL} = \frac{\sin(\varphi - \varrho)}{\sin(\varphi + \varrho - \varrho)},$$

więc

$$Z = \text{pole } \triangle AKL \cdot q \cdot \frac{KL}{AL}.$$

Lecz pole trójkąta $AKL = \frac{1}{2} \overline{AL} \cdot \overline{KR}$, zatem

$$Z = \frac{1}{2} \overline{AL} \cdot \overline{KR} \cdot q \cdot \frac{KL}{AL} = \frac{1}{2} \overline{KR} \cdot \overline{KL} \cdot q.$$

Oznaczając, wreszcie, wysokość $\overline{KR}$ przez f , a KL przez d , otrzymamy:

$$Z = \frac{1}{2} f \cdot d \cdot q.$$

Iloczyn $\frac{1}{2} f d$ wyraża pole trójkąta o podstawie d i wysokości f . Trójkąt ten możemy łatwo zbudować, zataczając łuk z punktu L promieniem $= KL$ do przecięcia się z AN w punkcie M ; widoczne jest, że pole trójkąta $KLM = \frac{1}{2} f d$; zatem oddziaływanie ściany na ziemię, a więc napór ziemi na ścianę Z jest równe polu trójkąta KLM pomnożonemu przez q .

Trójkąt „ KLM ” nazywać będziemy TRÓJKĄTEM NAPORU.

Zauważmy, że w zastosowaniu praktycznym powyższego wykresu nie potrzeba prowadzić wcale linii LH , AH i AK .

140. INNA BUDOWA. Gdy odcinek AN nie mieści się w granicach rysunku, to sposób określenia największego naporu ziemi, wskazany w par. poprzedzającym, jest niewykonalny. Wówczas należy postąpić inaczej /rys. 123/. mianowicie, po przeprowadzeniu kierującej BJ , trzeba zatoczyć półkole na AB , jak na średnicy, przez J poprowadzić równoległą do naziomu BN aż do punktu J_1 przecięcia się JJ_1 z AB

do AK . Punkt przecięcia się tej ostatniej z naziemem BN oznaczmy przez H , a punkt przecięcia się kierującej z AN -przez J .

Zgodnie z poprzedniem: pola $\triangle AKB$ i $\triangle AKL$ mają być równe, a że pola $\triangle AKL$ i $\triangle AKH$ też są równe^{x/}, więc pole $\triangle AKB$ jest równe polu $\triangle AKH$.

Ponieważ, wreszcie, trójkąty ABK i AKH mają równe wysokości (względem podstaw BK i KH), więc wobec równości pól, $BK=KH$.

Oznaczmy $\overline{AJ}=a$, $\overline{AL}=b$, $\overline{AN}=c$, otrzymamy z trójkątów podobnych BJN i CLN :

$$\frac{BK}{KN} = \frac{JL}{LN} = \frac{b-a}{c-b} \dots\dots\dots/5/$$

Zaś z trójkątów podobnych AKN i LHN mamy:

$$\frac{KH}{HN} = \frac{AL}{LN} = \frac{b}{c-b};$$

stad

$$\frac{KH+HN}{KH} = \frac{b+(c-b)}{b},$$

stad, ponieważ $BK=KH$:

$$\frac{KN}{BK} = \frac{c}{b}$$

Porównując to z /5/ otrzymamy:

$$\frac{b-a}{c-b} = \frac{b}{c},$$

albo po uproszczeniu $b=\sqrt{ac}$.

^{x/}

Podstawa AK jest wspólna, a wierzchołki L i H leżą na równoległej do tej podstawy.

z J wyprowadzić prostopadłą do AB , a wreszcie zato-
czyć łuk koła o promieniu $= AD$ ze środka A ; przecię-
cie się AB z łukiem tym niech będzie punkt L_1 ; rów-
noległa do BN , przeprowadzona przez L_1 , wyznaczy
w przecięciu się z AN punkt L , ten sam, który zna-
leźliśmy w poprzednim paragrafie. Że tak jest istotnie,
wynika wprost z uwagi, że trójkąty AJJ_1 , ALL_1 , ANB
są podobne, a zatem pomiędzy odcinkami AJ_1 , AL_1 , AB
zachodzą te same stosunki, co pomiędzy AJ , AL , AN .

141. ROZKŁAD CIŚNIEŃ ZIEMI NA ŚCIANĘ OPOROWĄ. Z rys.
119 i 120 i wyjaśnić w par. 137 wynika bezpośrednio,
że napór Z ziemi na ścianę zależy od ciężaru G tej
bryły ziemi, która może mieć dążność do osuwania się;
ciężar ten zaś jest, jak wiemy, proporcjonalny do pola
trójkąta ABK , w którym AK oznacza płaszczyznę osuwo-
wą; zatem i napór ziemi Z jest proporcjonalny do pola
trójkąta ABK .

Rozważmy teraz rys. 123. Napór Z na ścianę AB jest,
jak mówiliśmy, proporcjonalny do pola trójkąta ABK ,
gdzie AK oznacza płaszczyznę osuwową.

Jeślibyśmy obliczyli napór ziemi na część ściany,
naprz. $A_y B$, otrzymalibyśmy, że napór ten Z_y będzie
proporcjonalny do pola trójkąta $A_y BK_y$. Ten ostatni
trójkąt jest podobny do trójkąta ABK .

We wzorze tym znane są wielkości α i c ; możemy więc wyznaczyć zen δ , a stąd i punkt L ; następnie będziemy mogli poprowadzić prostą LK i AK ; znajdziemy w ten sposób, kąt osuwu φ , przy którym będzie Z max.

138. Można łatwo zbudować znaleziony wzór: $\delta = \sqrt{ac}$

Zatoczmy na AN /rys. 122/, jak na średnicy, półkole; przez punkt J poprowadzmy prostopadłą do AN , aż do przecięcia się z owym półkolem w punkcie C , i, wreszcie, zatoczmy z punktu A promieniem równym AC łuk. Przecięcie się tego łuku z AN da nam szukany punkt L . Wynika to z twierdzenia, że cięciwa AC jest średnią geometryczną średnicy koła i przyległego odcinka AJ .

Mając punkt L prowadzimy przezeń równoległą do kierunku BJ . Przecięcie się jej z BN daje punkt K ; jeśli poprowadzimy prostą KA , będziemy mieli położenie płaszczyzny osuwowej, przy której siła Z otrzyma wartość największą.

139. WYZNACZENIE ODDZIAŁYWANIA ŚCIANY OPOROWEJ NA ZIEMIĘ I ODWROTNIE: NAPORU ZIEMI NA ŚCIANĘ.

Uskutecznimy to drogą wykreślną.

W par. 137 mieliśmy wzór /2/:

$$Z = G \cdot \frac{\sin(\varphi - \varphi)}{\sin(\psi + \varphi - \varphi)}$$

gdzie G oznacza ciężar bryły AKB , który jest równy polu trójkąta AKL , pomnożonemu przez ciężar właściwy ziemi q . Z rysunku 122 mamy:

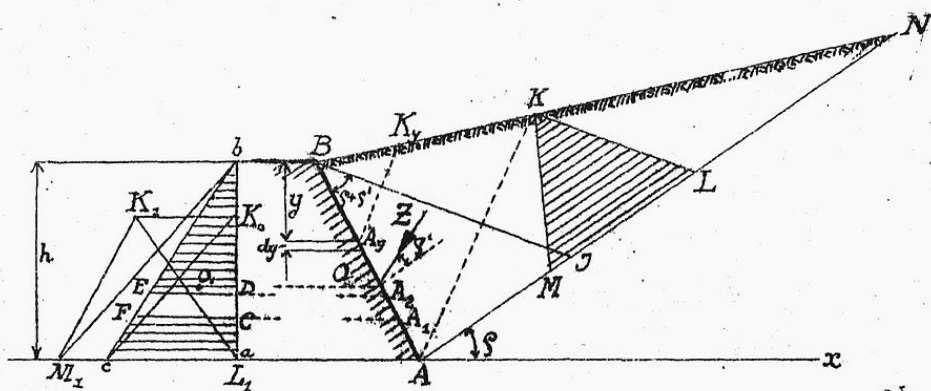
Ponieważ pola trójkątów podobnych mają się do siebie jak kwadraty odpowiednich boków lub wysokości, możemy więc powiedzieć, że

$$\frac{Z}{Z_y} = \frac{\overline{AB}^2}{\overline{A_y B}^2}, \quad \text{lub} = \frac{h^2}{y^2} \quad \text{gdzie } h \text{ i } y$$

są to wysokości trójkątów ABK i $A_y B K_y$.

Oznaczając współczynnik proporcjonalności przez ξ , napiszemy więc

$$Z = \xi \cdot h^2 \quad \text{w podobny sposób}$$

RYS. 123.

$$Z_y = \xi \cdot y^2$$

wówczas dla części ściany, odpowiadającej wysokości $y+dy$, napiszemy:

$$Z_{y+dy} = \xi (y+dy)^2$$

Z tego wynika, że na element ściany na wysokości dy przypada napór:

$$Z_{dy} = Z_{y+dy} - Z_y = \xi(y+dy)^2 - \xi y^2 = \xi(dy^2 + 2y dy).$$

Odrzucając dy^2 , jako nieskończenie małą drugiego rzędu, otrzymamy:

$$Z_{dy} = 2\xi y dy$$

albo:

$$\frac{Z_{dy}}{dy} = 2\xi y.$$

Stosunek $\frac{Z_{dy}}{dy}$ jest to JEDNOSTKOWY NAPÓR ziemi w danem miejscu ściany, oznaczonem wysokością y . Nazywać będziemy taki jednostkowy napór CIŚNIENIEM.

Tak więc ciśnienie w dowolnem miejscu ściany jest proporcjonalne do odległości tego miejsca od powierzchni ziemi. Powiemy, że CIŚNIENIE ZIEMI NA ŚCIANĘ ROZKŁADA SIĘ LINJOWO i poczynając od zera - w punkcie najwyższym B - wzrasta do największej wartości w punkcie A .

Całkowity napór ziemi Z jest proporcjonalny do pola trójkąta KLM . Aby otrzymać ciśnienie w dowolnym punkcie ściany, trzeba trójkąt KLM przekształcić na równoważny mu trójkąt, o wysokości h .

Można to wykonać łatwo w sposób następujący:

Przenosimy trójkąt KLM tak, aby nowa podstawa jego $L_1 M_1$ przypadła na prostej poziomej x . Przez punkt L_1 /albo a / prowadzimy prostą pionową ab , punkt b łączymy z M_1 i przez punkt K_0 przecięcia się prostej $K_0 K_1$ /równoległej do x / z ab prowadzimy równoległą do $M_1 b$.

W przecięciu się z prostą x znajdziemy punkt c , który, gdy połączymy z b , otrzymamy trójkąt abc . Trójkąt ten daje szukany rozkład ciśnienia na ścianę AB wzdłuż jej wysokości. Trójkąt abc będziemy nazywali "trójkątem rozkładu ciśnień", lub wprost "trójkątem ciśnień". Z wykresu tego możemy korzystać przy wyznaczaniu działania ziemi na poszczególne części ściany; np. napór ziemi na część ściany A, A_2 jest proporcjonalny do pola trapezu, wyciętego z trójkąta ciśnień abc przez dwie równoległe do x , poprowadzone przez punkty A_1 i A_2 . Napór ten więc równa się polu $CDEF$ pomnożonemu przez q .
 $/q =$ ciężar właściwy ziemi/.

142. PUNKT PRZYŁOŻENIA NAPORU ZIEMI NA ŚCIANĘ. Kiedy poznaliśmy rozkład ciśnień na ścianę, łatwo odpowiemy, gdzie jest przyłożony napór na tę czy inną część ściany.

A więc, jeśli szukamy punktu przyłożenia naporu ziemi na ścianę AB /rys.123/, który należy traktować jako wypadkową sił ciągłych, jednostajnie wzrastających od A do B , to wypadkowa przejdzie przez środek ciężkości

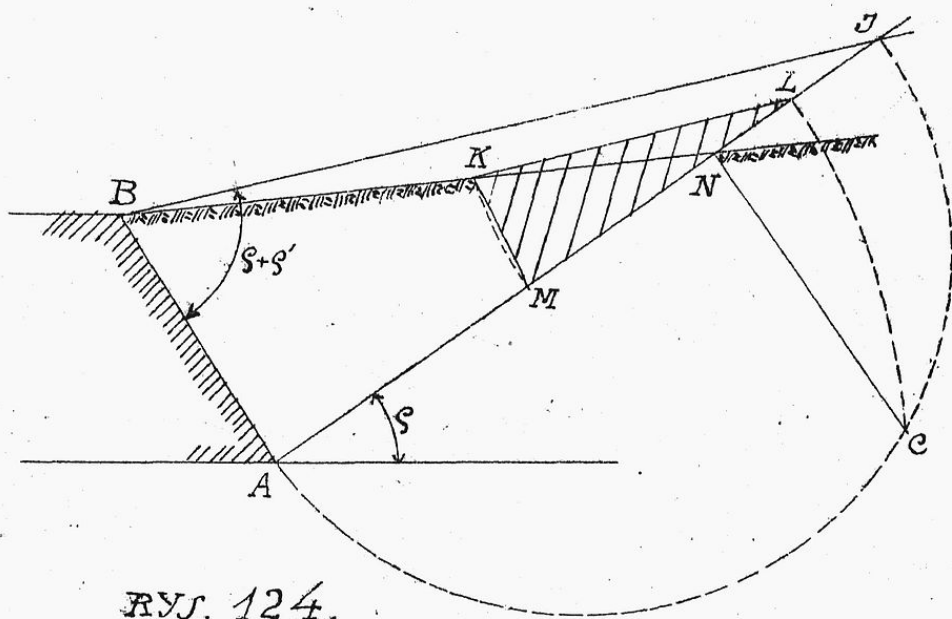
O_1 pola trójkąta ciśnień abc , czyli w odległości $\frac{h}{3}$ od podstawy. Prowadzimy zatem przez O_1 równoległą do

Ax aż do przecięcia się z AB w p. O . Punkt O jest punktem przyłożenia naporu. Ponieważ napór ziemi tworzy z normalną do płaszczyzny AB kąt tarcia $= \varphi'$, więc, odłożywszy kąt φ' naprawo od normalnej, znajdziemy

linję działania naporu ziemi.

W podobny sposób znaleźlibyśmy punkt przyłożenia naporu ziemi, naprz. na część ściany $A_1 A_2$. Punkt ten znajdzie się na AB na tej wysokości, na której znajdzie się środek ciężkości pola ciśnień $CDEF$. Co do wyznaczenia linii działania naporu, należy powtórzyć te same uwagi, co i dla ściany AB .

143. JEDEN ZE SZCZEGÓLNYCH PRZYPADKÓW. Korzystając z podanego w poprzednich paragrafach ogólnego sposobu znajdowania naporu ziemi na ścianę płaską, i zachowując podobne do poprzedniego oznaczenia, łatwo damy sobie radę w każdym innym przypadku.

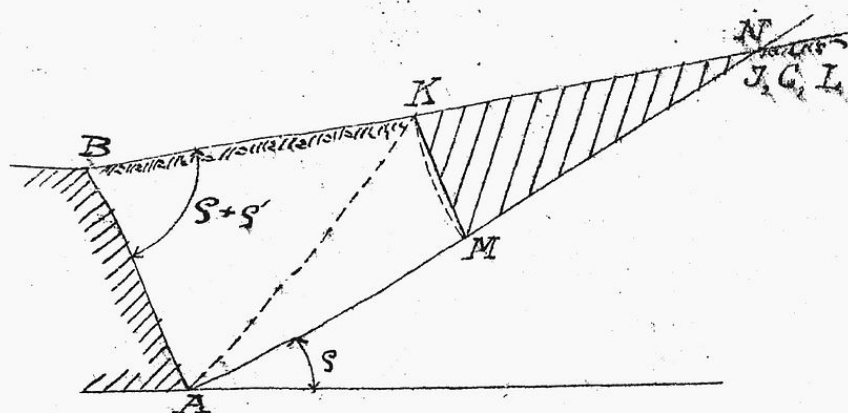
Jako jeden z przykładów niech będzie taki: znaleźć

napór ziemi na ścianę, jeśli "kierunkowa" wychodzi PONAD naziom, jak to widzimy na rys. 124, gdzie prosta BN wskazuje naziom, zaś kierunkowa BJ , tworząc kąt $(S+S')$ z płaszczyzną ściany AB , wychodzi ponad naziom. Zauważmy, że odcinek $AJ=a$ i odcinek $AN=c$ są analogiczne do podobnych odcinków na fig. 122.

W końcu paragr. 137 otrzymaliśmy, że aby wyznaczyć punkt L , przy pomocy którego odnajdziemy na naziomie punkt K , należy określić odcinek $b=\sqrt{ac}$. W tym celu, podobnie jak w par. 134 na odcinku a , jak na średnicy, zataczamy półkole; z punktu N /koniec odcinka c / wystawiamy do a prostopadłą aż do przecięcia się w C z półkolem; wreszcie, promieniem AC zataczamy łuk CL , który na prostej AJ odcina długość $AL=b$. Kiedy znaleźliśmy punkt L , prowadzimy przezeń prostą LK równoległą do kierunkowej AJ . Odłożywszy następnie odcinek $LK=LM$ znajdujemy trójkąt naporu KLM . Pole tego trójkąta pomnożone przez q da nam wartość naporu ziemi na ścianę AB .

144. DRUGI SZCZEGÓLNY PRZYPADEK. Kiedy "kierunkowa" ułoży się wzdłuż naziomu, jak to widzimy na rys. 125. Postępujemy podług ogólnej reguły: pod kątem S prowadzimy prostą zesypu AN . Kierunkowa poprowadzona z B przecina prostą AN w punkcie J , który upadnie na punkt N . Jeśli na AN jak na średnicy zataczymy

łuk i z punktu J wystawimy prostopadłą, otrzymamy punkt C /i ten znajdzie się też w punkcie N /. Odcinek AC na prostej AN wyznaczy punkt L /i ten punkt będzie w N /. Przez znaleziony punkt L prowadzimy pro-

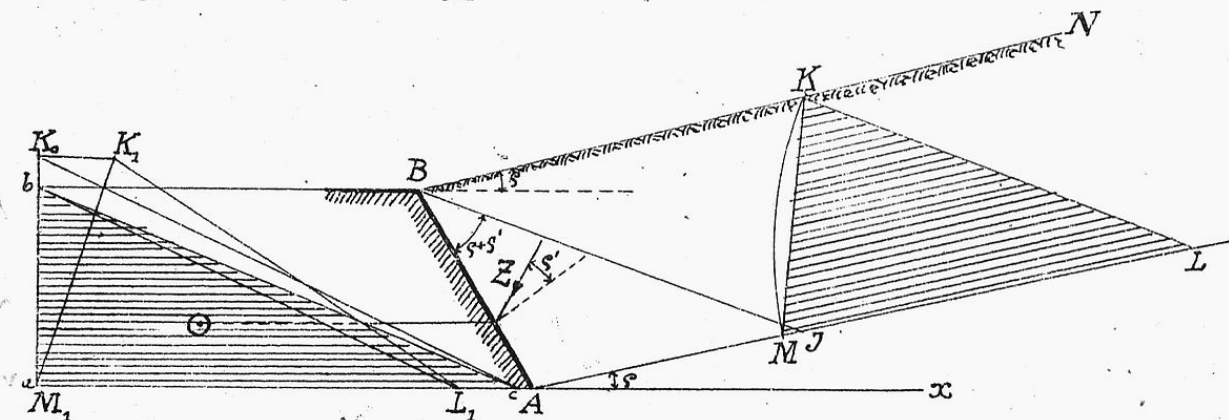
RYŚ. 125.

stą równoległą do kierunkowej do przecięcia się z nazi-
mem w punkcie K . Punkt ten w danym przypadku jest nie-
określony, gdyż prosta JK idzie wzdłuż prostej naziomu
 AN . Wobec tego zmuszeni jesteśmy zwrócić się do innej
właściwości punktu K , wynikającej z twierdzenia, przy-
toczonego w par. 137; szukana prosta osuwowa AK połowi
pole $ABKLA$.

Na zasadzie tego znajdziemy, że K znajduje się w
połowie odcinka BN , inaczej BL . Kiedy punkt K
znaleźliśmy, odkładamy $KL=ML$, i otrzymamy wówczas trój-

kąt naporu KLM .

145. JESZCZE JEDEN PRZYPADEK SZCZEGÓLNY. Gdy na ścianę AB prze ziemia, której naziom BN jest równoległy do płaszczyzny zesypu AL /rys. 126/.

RYS. 126.

W tym razie punkt przecięcia się BN z AL jest nieskończenie odległy, a zatem i cały trójkąt parcia KLM leży w nieskończoności, mając jednak wymiary skończone.

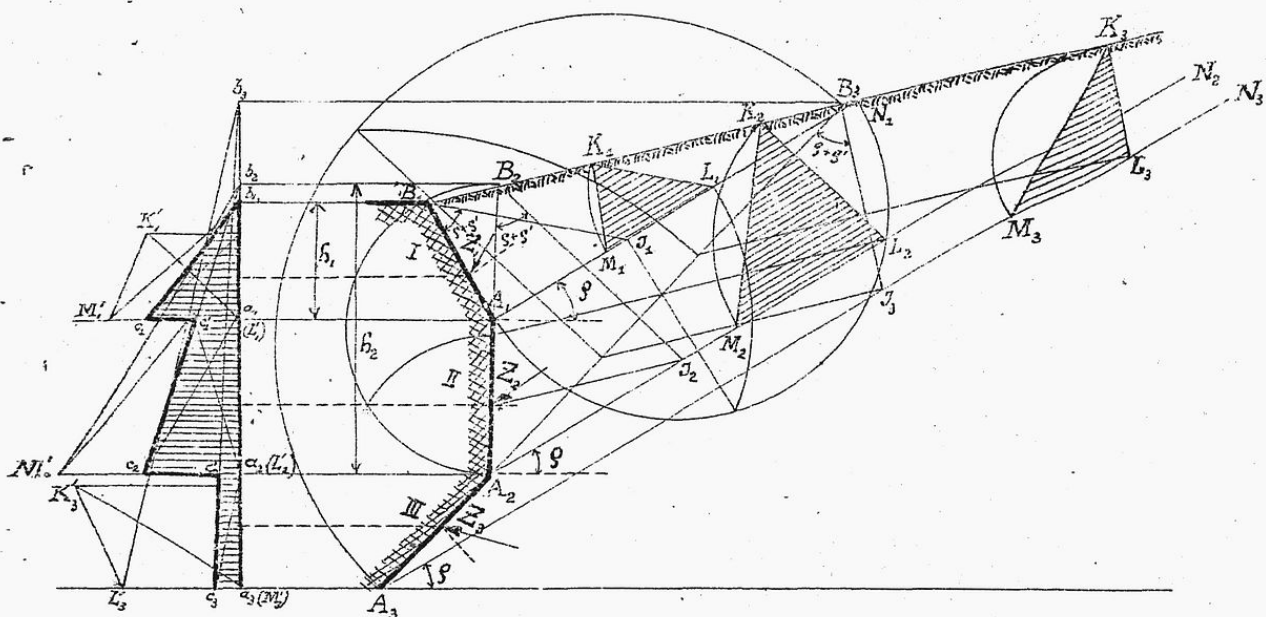
Możemy sobie łatwo wyobrazić ów trójkąt w granicach rysunku: należy tylko przez dowolny punkt L prostej zesypu poprowadzić KL równoległą do kierunkowej BJ , a następnie odłożyć odcinek $LM = LK$ i połączyć punkty K i M . Otrzymamy wtedy trójkąt KLM . Oczywiście jest, że taki sam trójkąt otrzymalibyśmy i w tym razie, gdyby powyższą budowę wykonać w nieskończoności.

Przekształcenie tego trójkąta naporu na równoważny mu trójkąt abc , o wysokości = wysokości ściany wykonuje się tak samo, jak w przypadku ogólnym /par. 141/.

Całkowity napór Z , mierzony polem trójkąta abc , jest przyłożony w tym punkcie ściany AB , który przypada na jednej wysokości ze środkiem ciężkości trójkąta ciśnien abc i tworzy z normalną do ściany kąt $\mathcal{S}'$.

146. NAPÓR ZIEMI NA ŚCIANĘ O PROFILU ŁAMANYM. Gdy ściana oporowa od strony ziemi ograniczona jest kilkoma płaszczyznami, pochyłonemi do poziomu pod różnemi kątami, wówczas w celu wyznaczenia rozkładu ciśnień, należy postąpić

RYŚ. 127.

w sposób, który wyłożymy na przykładzie /rys. 127/. Przypuścimy, że ściana od strony ziemi jest ograniczona trzema dowolnemi płaszczyznami: B_1A_1 , A_1A_2 i A_2A_3 .

Rozpatrzmy naprzód płaszczyznę BA_1 ściany, nie zwracając wcale uwagi na dwie pozostałe dolne płaszczyzny.

Wykreślamy więc, tak samo jak w przypadku ogólnym,

prostą zesypu $A_1 N_1$, prostą kierunkową $B J_2$ i t.d.,
 aż wreszcie otrzymamy trójkąt naporu $K_1 L_1 M_1$, który
 następnie przekształcamy na trójkąt ciśnień $a_1 b_1 c_1$ o wy-
 sokości $= h_1$. Trójkąt ten daje rozkład ciśnień na ścia-
 nę $B_1 A_1$.

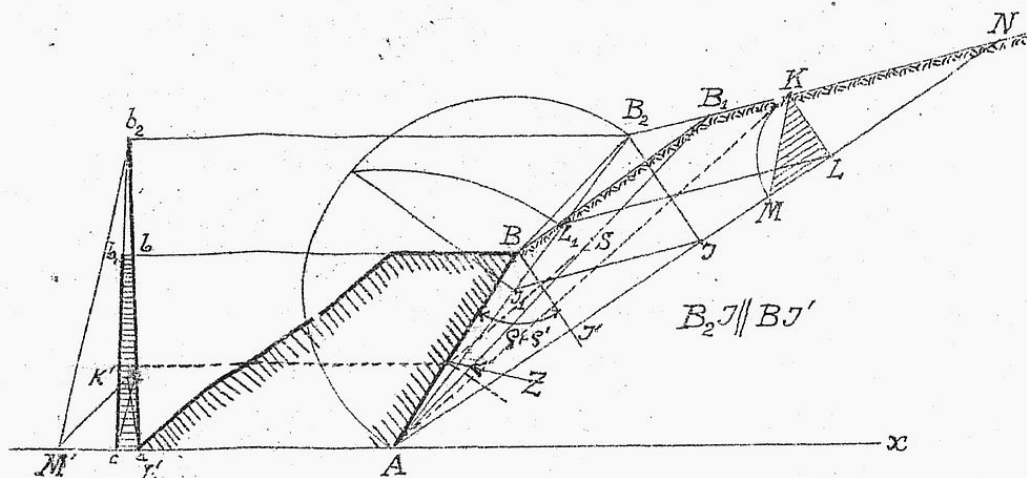
Przechodzimy następnie do płaszczyzny $A_1 A_2$. Prze-
 dłużamy ją w myśli, aż do przecięcia się z naziemem
 $B_1 N_1$ w punkcie B_2 i rozpatrujemy działanie ziemi, jak
 gdyby na płaszczyznę $A_2 B_2$. Prostą zesypu jest w da-
 nym razie prosta $A_2 N_2$, tworząca z poziomem kąt ϑ ;
 kierunkową - prosta $B_2 J_2$, a trójkątem naporu-trójkąt
 $K_2 L_2 M_2^x$. Trójkąt ten należy przekształcić na prostokąt-
 ny, o wysokości $= h_2$, co może być wykonane znanym
 już sposobem. Aby mieć wykres ciśnień na ścianę $A_1 A_2$,
 należy od otrzymanego trójkąta $a_2 b_2 c_2$ odrzucić tę część,
 która odpowiada ciśnieniu na wyobrażalną ścianę $A_1 B_2$,
 czyli trójkąt $a_2 b_2 c_2'$. Pozostanie wówczas trapez
 $a_2 c_2' c_2 a_2$, który przedstawia szukany rozkład ciśnień
 na ścianę $A_1 A_2$.

Zupełnie tak samo postępujemy z płaszczyzną $A_2 A_3$
 ściany. W trójkącie ciśnień $a_3 b_3 c_3$, który otrzymamy,
 nie posiada dla nas znaczenia część $a_2 b_3 c_2'$; pozosta-
 je więc jedynie trapez $a_2 c_2' c_3 a_3$. Środki ciężkości:
 trójkąta $a_1 b_1 c_1$, trapezu $a_1 c_1' c_2 a_2$ i trapezu $a_2 c_2' c_3 a_3$
 wskażą punkty przyłożenia naporu ziemi Z_1, Z_2, Z_3 w płasz-

x/ Trójkąt ten jest wyznaczony na rys. 127 sposobem,
 wyłożonym w par. 140.

czynach *I*, *II*, *III*.

147. POWIERZCHNIA NAZIOMU ŁAMANA. Przypuśćmy, że na-
ziom ma kształt jak na rys. 128; wówczas trójkąt naporu

RYC. 128.

wyznaczamy z warunku, aby prosta osuwowa AK połowiła
pole ABB_2KLA , jak to było dowiedzione w paragr. 137.

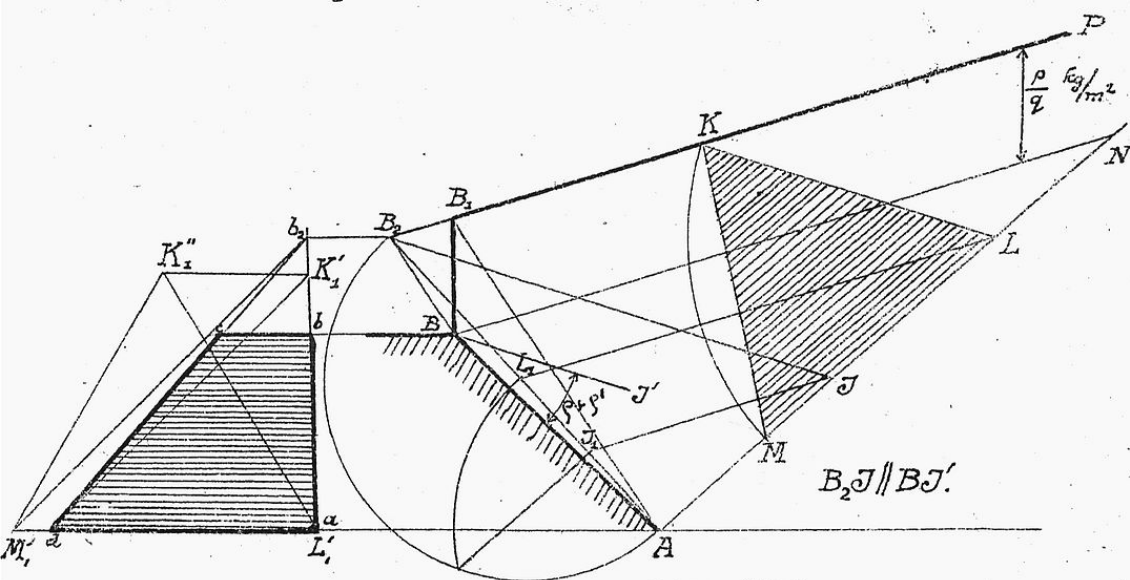
W celu ułatwienia zadania zastępujemy trójkąt ABB_2
przez równoważny mu trójkąt, którego jeden z boków stano-
wi przedłużenie prostej B_2N , a drugi (AB_1) jest wspólny
dla niego oraz dla figury NB_2Ax . Wykonujemy to,
prowadząc przez B równoległą do prostej AB_1 , aż do
punktu B_2 przecięcia się z B_1N , i łącząc następnie
 B_2 z A .

Teraz uważamy, że mamy do czynienia jakby ze ścianą
 AB_2 , na którą prze bryła ziemi NB_2Ax i wykreślamy
dla niej trójkąt naporu KLM i równoważny mu trójkąt
ciśnien ab_2c . Od tego ostatniego odrzucamy część bb_2c_2 ,
odpowiadającą tej części ściany domniemanej, która znaj-

duje się powyżej ściany rzeczywistej. Pozostanie wobec tego trapez ab_2c , który przedstawia rozkład ciśnienia na ścianę AB . Punkt przyłożenia naporu ziemi znajdziemy na wysokości środka ciężkości trapezu ab_2c , lub też, co będzie mniej dokładnie, w taki sposób: szukamy środka ciężkości czworoboku ABB_1KA , który dąży do osunięcia się; niech to będzie punkt S . Przez ten punkt prowadzimy prostą, równoległą do KA , prostej osuwu, do przecięcia się ze ścianą AB . Punkt przecięcia się tych prostych możemy przyjmować za punkt przyłożenia naporu ziemi.

148. DODATKOWE OBCIĄŻENIE NAZIOMU. Przypuśćmy, że prócz ciężaru ziemi N_0BAx /rys.129/ na ścianę AB działa jeszcze dodatkowe obciążenie równomiernie rozłożone na naziomie i wynoszące $\rho \text{ kg/m}^2$. W takim przypadku możemy dodatkowe obciążenie zastąpić warstwą ziemi takiej grubości, aby ciężar tej warstwy ziemi wyniósł $\rho \text{ kg/m}^2$. A dalej postępujemy podobnie, jak w par. poprzedzającym: zastępujemy trójkąt ABB_1 przez AB_1B_2 , przyjmujemy AB_2 za domniemaną ścianę i wykreślamy dla niej trójkąt naporu i trójkąt ciśnień, uważając B_2P jako naziom. Od trójkąta ciśnień ab_2d należy odrzucić część b_2c . Pozostała część - trapez $abcd$ wskaże nam rozkład ciśnienia na ścian AB . O Punkcie przyłożenia

naporu ziemi na ścianę AB sędzić będziemy ze środka ciężkości trapezu $abcd$.

RYS. 129.

149. Często też jest stosowany inny sposób rozwiązywania powyższego zadania, mianowicie, nie uwzględniamy dodatkowego obciążenia naziomu, natomiast przyjmujemy stosownie zwiększony ciężar właściwy ziemi.

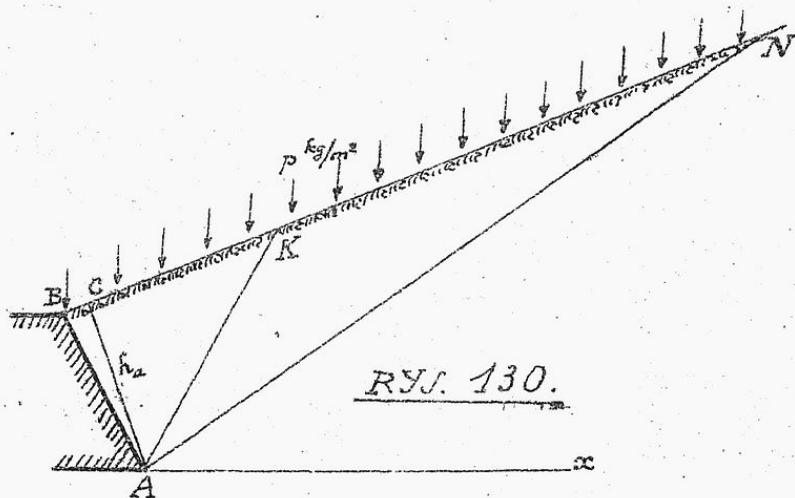
Obliczmy, jaki należy przyjąć ciężar właściwy ziemi, jeśli dodatkowe obciążenie naziomu wynosi $\rho \text{ kg/m}^2$ rys.

130/. Przypuśćmy, że należy uwzględnić dodatkowe obciążenie na dowolnej części naziomu $\overline{BK}$. Ciężar odpowiedniej bryły ziemi ABK znajdziemy: $\frac{1}{2} \cdot \overline{BK} \cdot h_a \cdot q$; dodatkowe obciążenie naziomu wyniesie $\overline{BK} \cdot 1 \cdot \rho$; razem otrzymamy siły, działające na bryłę: $\frac{1}{2} \cdot \overline{BK} \cdot h_a \cdot q + \overline{BK} \cdot 1 \cdot \rho$. Jeśli tę siłę mamy przedstawić jedynie jako ciężar tej bryły, wówczas, oznaczając zastępczy ciężar właściwy

przez q' , otrzymamy:

$$\frac{1}{2} \overline{BK} \cdot h_a \cdot q + \overline{BK} \cdot 1 \cdot p = \frac{1}{2} \overline{BK} \cdot h_a \cdot q';$$

$$q' = q + \frac{2p}{h_a};$$

h_a oznacza tu odległość A od płaszczyzny naziomu.

Otóż, przyjmując ciężar właściwy ziemi nie q lecz q' , możemy dodatkowego obciążenia naziomu już nie uwzględniać i traktować zadanie z ostatniego paragrafu w sposób typowy, jak to było wskazane w par. 139 i 140.

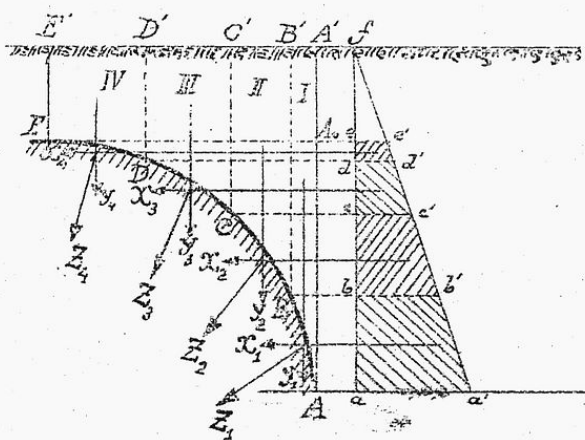
Zwrócić tu należy uwagę, że wyłożona metoda nie jest w zupełności szkusna. Dostrzeżemy to, rozważając rozkład ciśnień na ścianę AB . Przy pierwszym sposobie, wykazanym w par. 148, o rozkładzie ciśnień poucza nas trapez $abcd$ [rys. 129], zaś przy sposobie drugim, podanym w obecnym paragrafie, rozkład ciśnień będzie wskazany przy pomocy trójkąta, abc jak na rys. 129.

Pierwszy rozkład należy uznać za logiczniejszy, niż drugi.

Również punkt przyłożenia naporu ziemi na ścianę otrzymany przy pierwszym sposobie wyżej, niż przy drugim sposobie. Więcej zaufania wzbudza, oczywiście, pierwsze rozwiązanie i tembardziej zasługuje na stosowanie, że, jak z późniejszego wykładu będzie to wynikało, taki rozkład sił będzie dla muru oporowego pod względem stateczności i wytrzymałości więcej niebezpieczny, a więc bardziej godny bliźszego rozważania.

150. NAPÓR ZIEMI NA ŚCIANĘ O POWIERZCHNI KRZYWEJ.

Przypuśćmy, że należy znaleźć napór ziemi na powierzch-

RYS. 131.

nię grzbietową sklepienia $AB C D E$ /rys. 131/.

Naziom niech będzie poziomy $A E'$. Długość sklepienia /wzdłuż tworzącej/ przyjmujemy, jak zwykle = 1 m.

Wskażemy tu na PRZYBLIŻONY, praktycznie dostatecznie

dokładny sposób.

Dzielimy linię grzbietową na kilka części niekoniecznie równych: AB, BC, CD, DE Przez punkty A, B, C, D, E — prowa-

dzimy proste pionowe, AA', BB', CC', DD', EE' , które dzielą bryłę ziemi, opierającą się na sklepieniu, na części I, II, III, IV. Znajdujemy ciężary i środki ciężkości tych części. Przyjmujemy, że ciężary znalezione będą PIONOWEMI składowemi naporu ziemi na odpowiednie części powierzchni grzbietowej. Niech te składowe będą X_1, X_2, X_3, X_4 . Następnie zakładamy, że składowe POZIOME naporu ziemi będą takie jakiebyśmy otrzymali, obliczając napór ziemi na rzuty pionowe części powierzchni grzbietowej, to jest tak, jakgdyby to były części ściany pionowej AA_0 . Przypuścimy, że postępując w sposób, podany w poprzednich paragrafach, znaleźlibyśmy trójkąt ciśnień $aa'f$. Trapezy ciśnień na poszczególne części rzutu sklepienia będą: $abb'a', bcc'b', cdd'c', dee'd'$. Jeżeli obliczymy pola tych trapezów, pomnożymy je przez ciężar właściwy ziemi, otrzymamy napór ziemi na części płaszczyzny AA_0 . Będą to składowe POZIOME X_1, X_2, X_3, X_4 całkowitego naporu ziemi na powierzchnię AB, BC, CD, DE . Linje działania tych składowych przejdą przez środki ciężkości właściwych trapezów ciśnień.

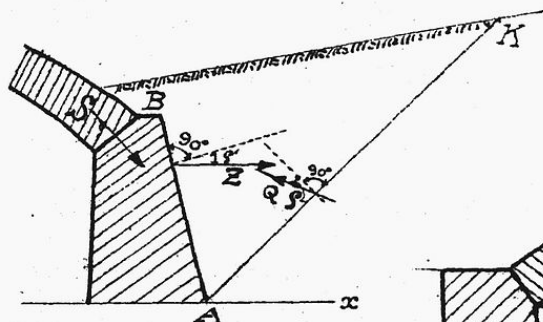
Kiedy już znaleźliśmy siły X_1, X_2 , określimy przy pomocy trójkąta sił wypadkową ich Z_1 , która będzie całkowitym naporem ziemi na powierzchnię AB . Toż samo dodanie sił X_2 i X_1 da nam wypadkową Z_2 - napór ziemi na powierzchnię BC i t.d.; wreszcie otrzymamy

Z_3 i

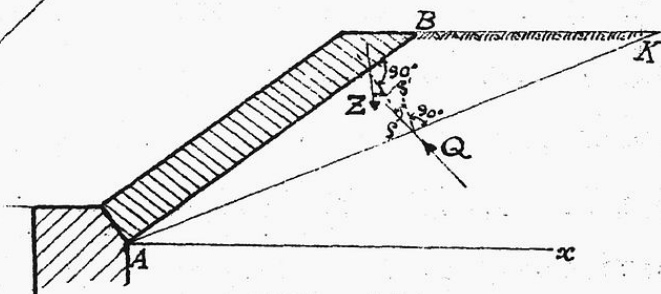

Dla zaoszczędzenia miejsca i dla większej wyrazistości rysunku wiele pomocniczych czynności nie zostały wcale pokazane; zaznaczono tylko ostateczne wyniki: trójkąt adf środki ciężkości pól, wypadkowe $Z_1, Z_2, \dots$ i t.p.

151. ODPÓR ZIEMI. W paragr. 135 rozróżniliśmy działanie muru bierne od czynnego; w pierwszym przypadku ziemia wywiera na ścianę NAPIER, w drugim przypadku ODPÓR. O naporze była mowa w paragr. 136 do 150. Obecnie rozważmy odpór ziemi. Z samego charakteru odporu wynika, że, jeśli ziemia pod naciskiem muru może być wysunięta zza niego, kierunek oddziaływania muru na ziemię i odwrotnie oraz ziemi na ziemię w płaszczyźnie /nazwijmy tak/ wysuwu powinny ze stosownemi

RYS. 132.

RYS. 133.

normalnemi do AB i AK tworzyć kąty β i β' , odłożone w stronę przeciwną niż to było przy naporze ziemi /por. rys.

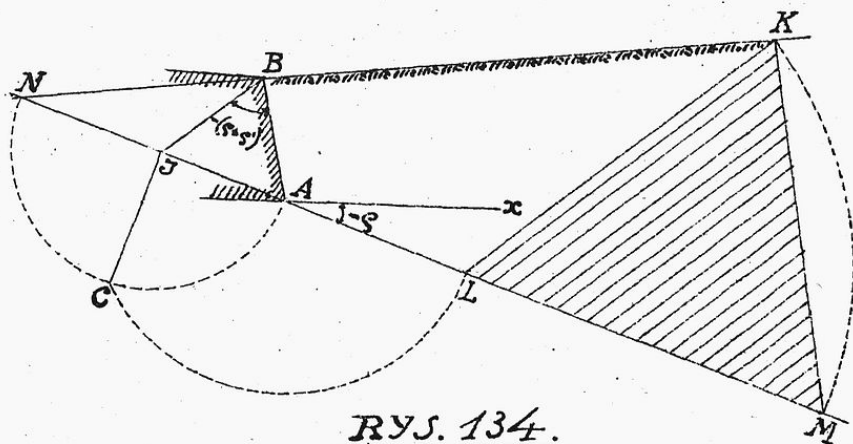
119/. Kierunek oddziaływania muru i ziemi w płaszczyźnie wysuwu wskazany jest na rys.132, gdzie ściana B, parta siłą S od strony, dajmy na to, sklepienia, dąży do wysunięcia zza siebie ziemi; ziemia w tym razie wywiera odpór. Na rys.133 wskazany jest drugi przykład oporu ziemi - w przypadku muru okładzinowego. W obydwóch tych przykładach wskazany jest kierunek sił Z i Q względem normali do płaszczyzn AB i AK.

Całe zagadnienie, dotyczące ODPÓRU ziemi, różni się, zatem, od zagadnienia na temat NAPORU tylko znakiem kątów φ i φ' .

Nieć i rozwiązanie odpowiednich zadań należy uskutecznić przy uwzględnieniu tej różnicy.

Na rys.134 pokazane jest rozwiązanie zadania, w którym szukany jest ODPÓR ziemi na ścianę AB. W celu ułatwienia wprowadzone jest znakowanie takie samo, jak na rys.122, 123 i następnych. Postępujemy tu w taki sposób: z punktu A prowadzimy prostą "zesypu" - pod kątem $(-\varphi)$ do poziomu Ax . Prostą zesypu przedłużamy do przecięcia się z poziomem BN w punkcie N. Oczywiście, punkt N znajdzie się z lewej strony AB, odwrotnie niż to było w przypadku NAPO-
RU. Z punktu B prowadzimy "kierunkową" BJ, która utworzy z AB kąt $[-(\varphi + \varphi')]$. Na AN zataczamy koło jak na średnicy i z punktu J prowadzimy prostopadłą JC. Na prostej zesypu

RYS. 134.

odkładamy odcinek $AL =$ cięciwie AC . Przez punkt L prowadzimy prostą LK równoległą do "kierunkowej", wreszcie odkładamy odcinek $LM = LK$. Otrzymujemy w ten sposób "trójkąt odporu". Wykreślenie trójkąta ciśnień i następnie znalezienie punktu przyłożenia odporu na ścianę AB - już nie będzie stanowić trudności; pamiętać tylko należy, że kąty φ i φ' są ujemne.

Gdybyśmy punkt N otrzymali POZA granicami rysunku, należy zastosować wówczas budowę podobną do tej, jaką poznaliśmy w paragr. 140 /rys. 122/. Jak w tym razie można sobie poradzić, uwidoczniło się na rys. 135.

